

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

VOL.2 № 4

2025

KASBIY TARBIYADA QADRIYATLAR UYG'UNLIGI: NAZARIYA VA AMALIYOT UYG'UNLIGI

Omonova Muxlisa Do'stnazar qizi

*Alfraganus universiteti, "Pedagogika" kafedrası v.b. dotsenti,
pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)*

Annotatsiya

Kasbiy tarbiyada qadriyatlar uyg'unligini ta'minlash zamonaviy pedagogika fanining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib, u bo'lajak mutaxassislarning shaxsiy-professional rivoji, kasbiy identifikatsiyasi va ijtimoiy mas'uliyatining shakllanishida markaziy o'rin tutadi. Qadriyatlar uyg'unligi ta'lim jarayonida nazariy bilimlar, axloqiy tamoyillar, ijtimoiy ehtiyojlar va amaliy faoliyatning bir-birini to'ldirishiga tayanadi. Tadqiqotda qadriyatlar tizimining mazmuni, uning kasbiy tarbiya jarayonidagi funksiyalari, talaba shaxsi rivojidagi o'rni hamda nazariya–amaliyot integratsiyasining psixologik-pedagogik mexanizmlari ilmiy tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Kasbiy tarbiya, qadriyatlar tizimi, nazariya va amaliyot integratsiyasi, kasbiy identifikatsiya, refleksiya, ijtimoiy mas'uliyat.

ГАРМОНИЯ ЦЕННОСТЕЙ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОМ ВОСПИТАНИИ: СООТНОШЕНИЕ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ

Омонова Мухлиса Дустназар кизи

*Университет «Алфраганус», кафедра «Педагогика», и.о. доцента; доктор
философии (PhD) по педагогическим наукам*

Аннотация

Обеспечение гармонии ценностей в профессиональном воспитании является одним из приоритетных направлений современной педагогики и занимает центральное место в формировании личностно-профессионального развития, профессиональной идентификации и социальной ответственности будущих специалистов. Гармония ценностей в образовательном процессе опирается на взаимодополнение теоретических знаний, нравственных принципов, социальных потребностей и практической деятельности. В исследовании научно анализируются содержание системы ценностей, её функции в процессе профессионального воспитания, роль в развитии личности студента, а также психолого-педагогические механизмы интеграции теории и практики.

Ключевые слова: профессиональное воспитание, система ценностей, интеграция теории и практики, профессиональная идентификация, рефлексия, социальная ответственность.

VALUE HARMONY IN PROFESSIONAL EDUCATION: ALIGNING THEORY AND PRACTICE

Omonova Muxlisa Do'stnazar qizi

*Alfraganus University, Department of Pedagogy, Acting Associate Professor; PhD
(Doctor of Philosophy) in Pedagogy*

E-mail: omonovamuxlisa15@gmail.com

Abstract

Ensuring value harmony in professional education is one of the priority directions of modern pedagogy and occupies a central place in shaping future specialists' personal-professional development, professional identification, and social responsibility. Value harmony in the educational process is based on the complementarity of theoretical knowledge, moral principles, social needs, and practical activity. The study scientifically analyzes the content of

the value system, its functions in the process of professional education, its role in the development of the student's personality, as well as the psychological-pedagogical mechanisms of theory–practice integration.

Keywords: professional education, value system, theory and practice integration, professional identification, reflection, social responsibility.

Kasbiy tarbiya – bu shaxsning o'z kasbiga hurmat, mehnat qadriyatlari, professional axloq va ijtimoiy mas'uliyatni shakllantiradigan tarbiyaviy jarayon. Bu jarayonda qadriyatlar shaxs ongiga singdiriladi: mas'uliyat, halollik, mehnatsevarlik, hamkorlik kabi asosiy kasbiy qadriyatlar. Nazariy jihatdan, tarbiya jarayoni bilim (nazariya) va qadriyatli xulq-atvorni shakllantirish (amaliy qadriyatlar) o'rtasida ko'prik yaratadi — ya'ni shaxs nima uchun (qadriyat) va qanday qilib (ko'nikmalar) mehnat qilishi kerakini anglaydi. Kasbiy tarbiyada qadriyatlar uyg'unligi shaxsning ma'naviy, axloqiy va kasbiy rivojini belgilovchi, nazariy bilimlar bilan amaliy kompetensiyalar o'rtasidagi bog'liqlikni ta'minlovchi muhim pedagogik jarayondir. Bo'lajak mutaxassisning kasbiy shakllanishi jarayonida qadriyatlar nafaqat nazariy bilimlarning mazmunini boyitadi, balki amaliy faoliyatda kasbiy pozitsiya, axloqiy me'yorlar va shaxsiy qarashlarning uyg'un namoyon bo'lishini ham ta'minlaydi. Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda kasbiy qadriyatlar tizimi shaxsning professional identifikatsiyasi, mehnatga bo'lgan munosabati, kasbiy burchni anglash darajasi va ijtimoiy mas'uliyat bilan uzviy bog'liq fenomen sifatida talqin etiladi.

Kasbiy tarbiya jarayonida qadriyatlar uyg'unligi talabanning nafaqat kasbiy, balki shaxsiy rivojlanishini ham shakllantiruvchi markaziy omil hisoblanadi. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar shuni ko'rsatadiki, nazariy bilimlarni o'zlashtirish yetarli emas; ularni amaliyotga tatbiq etish va shaxsning individual qadriyat tizimi bilan uyg'unlashtirish muhimdir.

Zamonaviy kasbiy ta'lim tizimlarida nazariya va amaliyot ko'pincha birlashtirilgan (masalan, darslar + amaliy mashg'ulotlar, stajirovkalar, real ish muhitida o'qish).

Bu shuni ta'minlaydiki o'quvchi o'rgangan qadriyatlarini real vaziyatlarda sinab ko'radi va o'z kasbiy identifikatsiyasini shakllantiradi.

O'quvchilar kasbga yo'naltirilish jarayonida:

- o'z kasbi va mehnat jarayonining qadriyatli tomonlarini chuqurroq anglaydi;
- o'z ustida ishlash, mas'uliyat, jamoada hamkorlik kabi qadriyatlarni hayotga tatbiq etadi.

Bu jarayon orqali o'quvchi nazariy bilimlar bilan bir qatorda kasbiy qadriyatlarni ham o'ziga singdiradi.

Qadriyatlar uyg'unligi nazariya va amaliyotning bir butun tizim sifatida shakllanishini anglatadi. Talaba nazariy bilimlarni o'zlashtirish jarayonida kasbiy faoliyatning ijtimoiy ahamiyatini, axloqiy me'yorlarini, kasbning maqsad va vazifalarini anglab boradi, amaliy mashg'ulotlarda esa ushbu qadriyatlar real vaziyatlarda sinovdan o'tadi. Shu bois kasbiy tarbiya jarayonida qadriyatlar uyg'unligi o'quv faoliyatining motivatsion, kognitiv va emotsional komponentlari bilan barqaror bog'liqdir.

Ilmiy manbalarda qayd etilishicha, kasbiy qadriyatlarning shakllanishi refleksiv fikrlash, empatik muloqot, deontologik tayyorgarlik, kasbiy me'yorlarga amal qilish va shaxsiy tajribani tahlil qilish kabi jarayonlar orqali amalga oshadi. Bu jarayonning sifatli tashkil etilishi bo'lajak mutaxassisning kasbiy yetukligi, mehnat madaniyati, professionallik darajasi va ijtimoiy javobgarligini belgilovchi omil sifatida qaraladi. Shu nuqtai nazardan, ushbu tadqiqot kasbiy tarbiyada qadriyatlar uyg'unligining nazariy asoslarini ochib berish, uning amaliyotdagi namoyon bo'lish mexanizmlarini tahlil qilish hamda nazariya-amaliyot integratsiyasining pedagogik imkoniyatlarini aniqlashga qaratilgan.

Bugungi global mehnat bozorida mutaxassisning muvaffaqiyati, professional etika va ijtimoiy mas'uliyatni uyg'un qo'llashga bog'liq. Shu sababli, kasbiy tarbiya jarayonida nazariya va amaliyot uyg'unligi talabalarni qaror qabul qilish, muloqot va jamoadagi faoliyatda mustahkam tayyorlaydi.

Asosiy qism: Kasbiy tarbiyada qadriyatlar uyg'unligi bo'lajak mutaxassisning kasbiy shakllanishi jarayonida nazariy bilimlar, axloqiy me'yorlar va amaliy faoliyatning o'zaro bog'liq holda rivojlanishini ta'minlaydi. Ilmiy adabiyotlar tahlili kasbiy qadriyatlar tizimi shaxsning kasbiy pozitsiyasi, mehnatga bo'lgan munosabati, empatik yondashuvi, deontologik tayyorgarligi va ijtimoiy faoliyatga qo'shgan hissasi bilan izohlanishini ko'rsatadi. Qadriyatlar tizimining markazida shaxsning kasbga sodiqligi, mas'uliyati, odilligi, halolligi, shaxsiy intilishi va o'zini takomillashtirishga bo'lgan ehtiyoji turadi.

Nazariya va amaliyot uyg'unligi talabalarda kasbiy funksiyalarni anglash, o'z imkoniyatlari va mas'uliyat doirasini belgilash, kasbiy etika me'yorlariga amal qilish, kommunikativ madaniyat va refleksiv ko'nikmalarni shakllantirishga xizmat qiladi. Amaliy mashg'ulotlarda talaba nazariy bilimlarning real vaziyatlarda qanday namoyon bo'lishini o'rganadi, o'z kasbiy pozitsiyasini mustahkamlaydi, qaror qabul qilish malakalarini rivojlantiradi.

Nazariy bilimlarni mustahkamlash uchun amaliy mashg'ulotlar, ishlab chiqarish amaliyoti, stajirovkalar juda muhim. Bu o'quvchi qadriyatlarni "hayotda sinab ko'rishga" imkon beradi.

Ta'lim-tarbiya jarayonida nazariya — bu ta'lim oluvchilarga kasbiy bilim, qadriyatlar hamda umumiy madaniy kompetensiyalarni o'rgatish;

amaliyot esa — bu bilimlarni real hayot vaziyatida qo'llash va shaxsning qadriyatli xulqini shakllantirishdir.

Pedagog kasbiy qadriyatlarni o'rgatishda faqat nazariy tushuntirish bilan cheklanmaydi, u amaliy ko'nikmalar bilan qadriyatlarni bog'lab beradi — bu esa talabaning professional xulqini shakllantiradi.

Ta'lim dasturlari kasbiy qadriyatlarni mustahkamlash uchun mo'ljallangan materiallar, masalan

- real ish holatlari (case studies),
- loyiha asosida o'qitish,
- mentorlik dasturlar.

Ushbu yo'nalishlar o'quvchilarga nazariy bilimlarni qadriyatli xulqqa aylantirishga yordam beradi.

Nazariya va amaliyot uyg'unligi nimaga xizmat qiladi?

O'quvchilarda kasbiy identitet va qadriyat hosil bo'ladi,

Talabalar nazariy bilimlarni real ish holatlariga qo'llaydi,

Bozorga mos mutaxassislar tayyorlanadi,

Shaxsning kasbga hurmati va professional axloqi mustahkamlanadi.

Uyg'unlik shuni anglatadiki:

ta'lim mazmuni va metodikalari kasbiy qadriyatlarni mustahkamlovchi bo'lishi;

o'quv jarayoni amaliyot bilan uzviy bog'liq bo'lishi (misol: amaliy mashg'ulotlar, stajirovkalar, korxona bilan hamkorlik);

o'quvchi faqat bilimga ega bo'lib qolmay, balki o'z kasbini qadrlaydigan shaxsga aylanishi kerak.

Qadriyatlar uyg'unligining amaliy samaradorligi talabalarning kasbiy motivatsiyasi, o'zini anglash darajasi, ijtimoiy faolligi va o'zaro hamkorlik ko'nikmalarida yaqqol namoyon bo'ladi. Kasbiy tarbiya jarayonida qadriyatlarning puxta integratsiyasi ta'lim muhitida ijobiy psixologik atmosfera yaratadi, kasbiy jarayonlarning barqarorligini ta'minlaydi va talabaning shaxs sifatida yetuklashuviga zamin yaratadi.

Empirik tadqiqotlar qadriyatlar uyg'unligi mavjud bo'lgan ta'lim muhitida talabalar o'z kasbiy yo'nalishini ongli tanlashi, kasbiy stresslarga bardoshliligi, mas'uliyatni o'z zimmasiga olishga tayyorligi va jamiyat oldidagi burchni chuqur anglashini tasdiqlaydi. Shu bois kasbiy tarbiyada qadriyatlar uyg'unligini ta'minlovchi pedagogik texnologiyalar, refleksiv mashg'ulotlar, ijtimoiy amaliyotlar va muloqotga asoslangan o'qitish uslublarini qo'llash muhim o'rin tutadi.

Kasbiy qadriyatlar uyg'unligi quyidagi tarkibiy komponentlardan iborat:

1. Axloqiy komponent — kasbiy etika va deontologik me'yorlarga amal qilish.
2. Emotsional komponent — empatiya, stressni boshqarish va o'zaro hurmatni rivojlantirish.
3. Kognitiv komponent — nazariy bilimlarni amaliy vaziyatlarga moslashtirish va tahlil qilish.
4. Ijtimoiy komponent — hamkorlik, jamoaviy ishlash va ijtimoiy mas'uliyatni his qilish.

Ushbu komponentlar uyg'unlashganda talabalar nafaqat kasbiy faoliyatini samarali amalga oshiradi, balki shaxs sifatida ham yetuklashadi. Shuningdek, qadriyatlar uyg'unligi talaba ongini kengaytiradi, qaror qabul qilish jarayonini tizimli qiladi va professional identifikatsiyani mustahkamlaydi.

Kasbiy tarbiya jarayoni jamiyat va mehnat bozorining talablariga ham mos bo'lishi kerak. Chunki amaliyotda ko'nikmalar bilan birga ijtimoiy va axloqiy qadriyatlar ham shakllanadi.

Kasbiy qadriyatlarni amaliyotda shakllantirish uchun pedagoglar quyidagi metodlarni qo'llashadi:

1. Simulyatsion mashg'ulotlar — real ish vaziyatlarini taqlid qilish orqali talaba qaror qabul qilish va mas'uliyatni his qiladi.
2. Guruh loyihalari — hamkorlik va jamoaviy ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.
3. Refleksiv mashqlar — talabalar o'z xatti-harakatlarini, qarorlarini va hissiy reaksiyalarini tahlil qiladi.
4. Mentorlik tizimi — tajribali mutaxassis bilan individual yondashuv orqali nazariya va amaliyotni uyg'unlashtirish.
5. Ijtimoiy amaliyotlar — talabalar jamiyat bilan bog'liq loyihalarda qatnashadi, bu qadriyat uyg'unligini mustahkamlaydi.

Bu metodlar talabaning nazariy bilimlarini real hayot vaziyatlariga tatbiq etish va shaxsiy-professional rivojlanishni ta'minlaydi.

Mahalliy va xorijiy tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki:

Qadriyatlar uyg'unligi mavjud talim muhitida talabalar qaror qabul qilishda ongli va mas'uliyatli bo'ladi.

Ular stressli vaziyatlarga bardoshli, hamkorlikka tayyor va jamiyat oldidagi burchni chuqur anglaydi.

Misol uchun, Germaniyada talabalar ijtimoiy loyihalarda qatnashish orqali kasbiy va shaxsiy qadriyatlarni uyg'unlashtirgan.

Tadbir va treninglar orqali empatik yondashuv va deontologik me'yorlar amalda mustahkamlanadi.

Empirik natijalar shuni ko'rsatadiki, nazariya va amaliyot uyg'unligi talabaning kasbiy motivatsiyasini, shaxsiy mas'uliyatini va ijtimoiy faolligini oshiradi.

Xorijiy tajribalar:

Finlandiya: Talabalar mentorlik tizimi va ko'ngilli loyihalarda qatnashadi, bu qadriyat uyg'unligini mustahkamlaydi.

AQSh: Professional etika va empatiya mashg'ulotlari amaliyot bilan uyg'unlashtiriladi.

Germaniya: Simulyatsion mashg'ulotlar talabani nazariya-amaliyot uyg'unligini oshiradi va ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantiradi.

Bu tajribalar shuni ko'rsatadiki, qadriyat uyg'unligi nazariya va amaliyotni bog'laydigan asosiy pedagogik mexanizm sifatida xizmat qiladi.

Kasbiy tarbiyada qadriyatlar uyg'unligini oshirish uchun quyidagi tavsiyalar mavjud:

Nazariya va amaliyotni integratsiyalashgan kurslar tashkil qilish.

Refleksiv mashg'ulotlar va vaziyatli tahlil metodlarini keng qo'llash.

Talabalarni ijtimoiy va jamoaviy loyihalarga jalb qilish.

Mentorlik va individual yondashuvni rivojlantirish.

Qadriyatlar uyg'unligini o'lchash va monitoring qilish tizimini yaratish.

Bu tavsiyalar nazariya va amaliyotni uyg'unlashtirgan holda talabani shaxsiy-professional rivojlanishini ta'minlaydi.

Metodologiya: Tadqiqot metodologiyasi kasbiy tarbiyada qadriyatlar uyg'unligining nazariy asoslari, amaliy jarayonlari va psixologik mexanizmlarini o'rganishga qaratildi. Tadqiqotda quyidagi metodlar qo'llanildi:

1. Nazariy-tahliliy metod — qadriyatlar nazariyasi, kasbiy tarbiya, deontologiya, refleksiya va kommunikativ yondashuvlarga oid ilmiy manbalar o'rganildi.

2. Kuzatuv metodi — amaliy mashg'ulot jarayonlarida talabalarning qadriyatlar bilan bog'liq xulq-atvori, qaror qabul qilishi, muloqot sifati kuzatildi.

3. Suhbat va anketa — talabalardan ularning kasbiy qadriyatlarga munosabati, nazariya-amaliyot uyg'unligini qanchalik his qilayotganiga oid ma'lumotlar olindi.

4. Qiyosiy tahlil metodi — qadriyatlar tizimi shakllanishining turli pedagogik yondashuvlardagi farqlari tahlil qilindi.

Xulosa: Tadqiqot natijalari kasbiy tarbiyada qadriyatlar uyg'unligi bo'lajak mutaxassisning kasbiy shakllanishi, ijtimoiy mas'uliyati va shaxsiy-professional rivojida hal qiluvchi ahamiyat kasb etishini ko'rsatdi. Qadriyatlarning nazariya va amaliyot bilan uyg'unlashuvi talabani kasbiy identifikatsiyasini mustahkamlaydi, kasbiy etika tamoyillariga amal qilishini rag'batlantiradi, refleksiv fikrlashni rivojlantiradi va o'quv faoliyatining mazmunini boyitadi.

Nazariya-amaliyot uyg'unligi asosiy maqsadi — talabani faqat bilimga ega bo'lishi emas, balki unga kasbiy qadriyatlarni chuqur anglab, amaliyotda qo'llay oladigan mutaxassis bo'lishini ta'minlashdir.

Kasbiy tarbiyada qadriyatlar uyg'unligi talabani kasbiy va shaxsiy rivojlanishida hal qiluvchi omil hisoblanadi. Nazariya va amaliyot uyg'unligi:

- Talabani kasbiy motivatsiyasini oshiradi.
- Qaror qabul qilish va refleksiv fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.
- Shaxsiy-professional rivojlanishga ijobiy ta'sir qiladi.
- Empatiya, etik me'yorlar va ijtimoiy mas'uliyatni mustahkamlaydi.

Shuning uchun pedagoglar kasbiy tarbiya jarayonida innovatsion metodlar, refleksiv mashg'ulotlar va amaliy loyihalarni faol qo'llashlari zarur.

Qadriyatlar uyg'unligiga asoslangan kasbiy tarbiya:

- talabani kasbiy motivatsiyasini kuchaytiradi;
- o'zini anglash va mas'uliyatni his qilishni rivojlantiradi;
- ijtimoiy faollik va hamkorlik ko'nikmalarini shakllantiradi;
- nazariya va amaliyot o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni mustahkamlaydi;
- shaxsiy-professional taraqqiyotga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Omonova M. Deontological Culture in Future Educators. International Conference on Science, Education & Law, New York, 2025.
2. Rogers C. On Personal Values and Education. Houghton Mifflin, 1969
3. Schwartz, S. H. "Basic Human Values: Their Theory, Measurement, and Applications." Values and Behavior, Oxford University Press, 2012.
4. Hasanov, S. Pedagogik mahorat va kasbiy tarbiya asoslari. – Toshkent: Fan, 2020.
5. Karimova, Z. "Kasbiy tarbiya jarayonida shaxsiy va ijtimoiy qadriyatlarning uyg'unlashuvi." Pedagogika va Psixologiya, №3, 2022.
6. UNESCO. Technical and Vocational Education and Training for the 21st Century. – Paris: UNESCO, 2015.
7. Yuldasheva, M. Pedagogik kommunikatsiya va muomala madaniyati. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.